

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

I. ULUSLARARASI TÜRK EL DOKUMALARI KONGRESİ

01-02 Kasım 2007
KONYA

Editör
Ahmet AYTAÇ

S. Ü. SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ BAŞKANLIĞI

I. ULUSLARARASI TÜRK EL DOKUMALARI KONGRESİ BİLDİRİLERİ

01-02 KASIM 2007-KONYA

Editör
Ahmet AYTAÇ

S.Ü. SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

© Tüm hakları saklıdır.

Copyright sahibinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının Elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

Sayfa Tasarım
AKSİS GRAFİK

Kapak Tasarım
Ahmet AYTAÇ

Dizgi ve Grafik
AKSİS GRAFİK

Baskı - Cilt
Anka Basım Yayın

ISBN: 978-975-92484-3-7

Selçuk Üniversitesi
Selçuklu Araştırmalar Merkezi Başkanlığı
Web Adres: www.susam.selcuk.edu.tr
Posta adresi: S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi
Mevlânâ Müzesi Arkası Gülbahçe Sk. No: 5 KONYA
Tel: +90 0332 351 60 28

KONYA – Kasım 2007

İÇİNDEKİLER

İçindekiler III
Sempozyum Başvuru Formu V
Kongre Genel Sekreteri **Uzm. Ahmet AYTAÇ**'ın Açılış Konuşmaları VII
Selçuk Üniversitesi Rektörü **Prof. Dr. Süleyman OKUDAN**'ın
Açılış Konuşmaları IX

AÇILIŞ OTURUMU

Prof. Günay ATALAYER, Anadoluda Yaşayan Geleneksel Dokumacılık"
Bir Kumaş-Bir Teknik" 2
Ahmet AYTAÇ, Kırgızistan'da Bir Grup Halı ve Yanışlarının Anadolu
Dokumalarıyla İlişkisi 8

I. OTURUM

Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI – Öğr. Gör. Hatice TOZUN,
Bayburt Ehram (İhram) Dokumalarının Teknik ve Motif Özellikleri 18
Öğr. Gör. Aylin DİLEK – Okt. Saadet Nihal COŞKUN, Karacasu'da Unutulmaya
Yüz Tutmuş Bir Dokumacılık Öyküsü 22
Öğr. Gör. İmren F. BARUTCU, Dursunbey Yöresel Kıyaf Etlerinin
(Saya ve Göğnek) Motif, Renk ve Kompozisyon Özellikleri 25

II. OTURUM

Yrd. Doç. Aysen SOYSALDI, Yozgat Yüklük Perdesi Cicim Dokumaları 34
Yrd. Doç. Dr. Metin YERLİ, Sivas Yöresi Geleneksel Kilim Dokumalarında
Kullanılan Otantik Malzeme 40
Öğr. Gör. Alim GADANAZ, Balıkesir Yüncü Yörükleri Havsız Kirkitli
Dokumaları 44
Ahmet AYTAÇ, Makedonya Devlet Müzesi'nde Sergilenen Kilimlerin
Teknik ve Desen Özellikleri 51
Yasemin NAZIM, Kilims - Macedonian Turkish Relations 59
Öğr. Gör. Numan ÖZTÜRK, Isparta, Senirkent İlçesi, Büyükkabaca
Kasabası'ndaki Bazı Dokuma Örnekleri 68

III. OTURUM

Prof. İsmail ÖZTÜRK - Vildan ÖMÜR, Geleneksel Tekstillerin Korunması
İçin Bölgesel Konservasyon Laboratuarları Kurulması Zorunluluğu 73
Yrd. Doç. Sevim ARSLAN, Kirkitli Dokuma Teknıkleri ve Tasarım İlişkisi 77
Yrd. Doç. Dr. H. Feriha AKPINARLI – Yrd. Doç. Dr. H. Serpil ORTAÇ,
Ankara Çubuk İlçesi Çarpana Dokumaları 80
Mustafa GENÇ, Anadolu Türk El Halıları İle İran Urmiye Bölgesi Halılarının
Dokuma Tekniği Açısından Farkları 86
Öğr. Gör. Mehmet Ali EROĞLU, Dursunbey " Tepeköy" El Dokumacılığı 92
Öğr. Gör. Zahide ŞAHİN, Sarız (Kayseri) Yöresi Düz Dokumalarının Motif ve
Desen Özelliklerinin Sarız'a Bağlı Bazı Köylerde Duvar Süsleri, Çorap, Patik Vb.
Ürünlerde Uygulanması 101

IV. OTURUM

Prof. Aydın UĞURLU, Geleneksel Değerlerde Güncel Sanat Etkileşimleri 106
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN, Türk El Dokumaları(ndan Halı) ve Kitap Sanatları
Arasında Tasarım Benzerlikleri 109
Doç. Sibel ARIK, Yazılı Tekstillerde Komposizyon Özellikleri 117
Yrd. Doç. Dr. Mehmet BAŞBUĞ – Arş. Gör. Fatih BAŞBUĞ,
Flaman Resminde Türk Halı Sanatı Örnekleri 124
Hatice ESEDOVA, Türk Hali Ornömanlarinin Dünyaya Miqrasyonu 129
Yrd. Doç. Didem Atiş ÖZHEKİM, Hayvan Figürlü Tekstillerde Kartal Sembolü 133

V. OTURUM

Yrd. Doç. Dr. Tuncay ÖZDEMİR, Bursa Yöresi Kültür Coğrafyası Ögelerinden Bazı Örnekler 139
Öğr. Gör. Zeynep Çavdar KALELİ, İran Halılarında Kullanılan Desen ve Kompozisyon Özellikleri 143
Öğr. Gör. Servet Senem UĞURLU, Ayvacık Halılarında Motif-Kompozisyon Sistematiği ve Sanatsal İlişkiler 151
Yrd. Doç. Hakan ÇİLOĞLU, 15. Yüzyıl Hayvan Figürlü Türk Halılarından Bir Örneğin Yüzeysel Tasarım Olarak Görsel Anlatım Dilinin Kavramsal Özellikleri 157
Dilek KILIÇ, Konya Yöresi El Örgüsü Keseler ve Nakışlarının El Dokumaları İle İlişkisi 161

VI. OTURUM

Yüksel KAŞTAN, Antalya Yöresi'nde Döşemealtı Halılarının Dünü ve Bugünü 170
Arş. Gör. Emek ÜŞENMEZ, Taşpınar Halılarındaki Bazı Motif ve Alet Adlarının Dili Üzerine 177
Ahmet AYTAÇ, Konya Ilgın Belekler Köyünde Görülen Bir Grup Dokumaya Dair 183
Arş. Gör. Keziban SELÇUK, Nahcıvan Devlet Halı Müzesi'nde Bulunan Halılardan Birkaç Örnek 189

VII. OTURUM

Öğr. Gör. Mustafa GENÇ, Silifke Yörük Çuvallarının Teknik ve Boyarmadde Analizleri 197
Nuraddin TAGHIYEV-Narmina TAGHIYEVA, On The Terminology Of Azerbaijan Flatwoven Rugs 212
Fırat BAŞBUĞ - Metin ÖZDEMİR Batı Edebiyatlarında Romantik Bir Doğu İmgesi: Türk Halıları 216
Öğr. Gör. Ayşegül KOYUNCU, Çivril (Denizli) Manilerinde Geleneksel Dokumalar 225

VIII. OTURUM

Doç. Dr. Valide PAŞAYEVA, Safevi Dönemi Konulu Azerbaycan Halı ve Kumaşlarında Minyatür Sanatının Etkisi 232
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin MUŞMAL, 1901 Yılında Konya'da Açılan Halı-Kilim Sergisi ve 1899 Tarihli Sergi Talimatnamesi 241
Öğr. Gör. Zeynep Çavdar KALELİ, Hereke Halı Fabrikası ve Hereke Halıları 250
Ayten ARDEL, Osmanlı Arşivi'ndeki Türk El Dokumalarına Dair Belgeler 258

IX. OTURUM

Yrd. Doç. Rengin OYMAN, Isparta El Halısının Günümüzdeki Durumu ve Isparta El Halısı Kataloğuna Örnek Bir Çalışma 262
Öğr. Gör. Mehmet DEMİRTAŞ-Öğr. Gör. Mustafa GENÇ, Denizli Yöresi Halı Köylerinin Pazarlama Stratejilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama 269
Öğr. Gör. Hayrettin ERTAN, Çalışanların İş Performansları İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişki: Ege Bölgesinde Faaliyette Bulunan Bir Halı-Kilim İşletmesinde Bir Araştırma 283
Zahide ŞAHİN, Sindel Höyük (Develi) Kasabası'nda Hasır Dokumacılığı ve Bitkisel Örücülüğe Dair 294

DEĞERLENDİRME PANELİ

Konuşmalar 300
Sonuç Bildirgesi 310
Fotoğraflar 312

CONGRESS CALENDAR

Deadline of Abstract	:20 July 2007
Accaptance Date of Abstract	:1 September 2007
The Latest Date Pay into of Notification	:17 October 2007
Sending Date of Full text Notification	:17 October 2007
Symposium Date	:1-2 November 2007

PRESIDENT HONOR OF CONGRESS
Prof. Dr. Süleyman OKUDAN (Rector of Seljuk Üniversity)

PRESIDENT OF CONGRESS
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ (Seljuk Üniversity)

CONGRESS GENERAL SECRETARY
Uzm. Ahmet AYTAÇ (Seljuk Üniversity)

SCIENTIFIC COUNCIL OF CONGRESS
Prof. Dr. Oktay ASLANAPA (Retired)
Prof. Aydın UĞURLU (Mimar Sinan Üniversity)
Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM (Seljuk Üniversity)
Prof. Dr. Bekir DENİZ (Ege Üniversity)
Prof. İsmail ÖZTÜRK (Dokuz Eylül Üniversity)
Prof. Günay ATALAYER (Marmara Üniversity)
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN (Sakarya Üniversty)
Prof. Dr. Gorgi VDRAVEV (Macedonia)
Prof. Dr. Kamil Veli NERİMANOĞLU(Azerbaijan)
Doç. Dr. Recep KARADAĞ (Marmara Üniversty)
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ERDEMİR (Seljuk Üniversity)
Yrd. Doç. Aysen SOYSALDI (Gazi Üniversity)
Dr. Harald BÖHMER (Germany)
Fahrettin KAYIPMAZ (General Manager of Sümer Carpet)
Öğr. Gör. Mustafa GENÇ (Sakarya Üniversity)
Uzm. Ahmet AYTAÇ (Seljuk Üniversity)
Researcher Michael BISCHOF (Germany)
Researcher Yasmintaristovka PİLİÇKOVA (Macedonia)
Researcher Tahir SABAHİ (Iran)
Researcher Yasemin NAZIM (Macedonia)

ORGANIZATION COUNCIL OF CONGRESS
Öğr. Gör. Orhan HOŞMAN (Seljuk Üniversity)
Arş. Gör. Fatih BAŞBUĞ (Seljuk Üniversity)
F. Şule DOĞANCI (Translator)
Osman ALP (Seljuk Üniversity)
Şevket ÖĞÜTÇÜ (Seljuk Üniversity)

İLETİŞİM ADRESİ
(Communication Adress)

Ahmet AYTAÇ
S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi
Mevlânâ Müzesi Arkası No:5
KONYA/TÜRKİYE/TURKEY
aaytac@selcuk.edu.tr
cicimsumak@gmail.com
purpurin@hotmail.com
+9 0 332 3516028

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
(Seljuk Üniversity Center of Seljuks Studies)

"Selçuklu Halılarının Anısına"

ULUSLARARASI TÜRK EL DOKUMALARI KONGRESİ

(INTERNATIONAL TURKISH HAND WOVENS CONGRESS)

1-2 KASIM 2007
(1-2 NOVEMBER 2007)
KONYA/TÜRKİYE

Tarihi geçmişi M. Ö. 5-3 yüz yıllara kadar uzanan Türk halı sanatı, M. S. 13. yüz yıla ait Selçuklu Halıları ile altın çağını yaşar. Selçukluları takiple Erken Devir Osmanlı halıları, Osmanlı halıları, Klasik Devir Osmanlı halıları ve Cumhuriyet Devri halıları ile günümüze kadar uzanır. Dünya tekstil sektöründeki hızlı gelişmeler de göz önüne alınarak gerek ekonomik, gerekse kültürel ve tarihi öneminden dolayı teknik ile estetiğin birleşmesiyle meydana gelen Türk el dokumalarının, günümüzde tarihi, kültürel ve ekonomik alanlarda bilimsel açıdan yeniden değerlendirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Böyle bir etkinliğin, gerek Türkiye, gerekse dünya tekstil sektörüne faydalı olması hepimizin ortak dileğidir.

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
Kongre Başkanı

KATILIMLA İLGİLİ BİLGİLER

-Türk El Dokumalarına tarihi, edebi, teknik, desen-motif, yöre, doğal/kimyasal boya, ikonografi, gibi konular içeren tebliğler değerlendirilecektir.

-Bildiri özeti ve katılım formu ilan edilen tarihe kadar posta yada elektronik posta ile ulaştırılabilir.

-Bildiri metinleri A4 kağıdına, fotoğraflar dahil bilgisayar ile 10 sayfayı geçmeyecek şekilde, 1 aralık ve 12 punto, (Times New Roman) Microsoft Word olarak hazırlanmalıdır.

-Bildiri içerisinde yer alan fotoğraflar metnin sonunda yer almalıdır.

-Ağırlama ve konaklama Kongre Düzenleme Kurulunca karşılanacaktır. Yol ücretleri katılımcıya aittir.

-Kongrede bildiri dili Türkçe ve İngilizce'dir.

-Kongre katılım ücreti, 100 YTL/80 dolardır (Hesap Numarası daha sonra bildirilecektir).

The historical past of Turkish Hand-Wovens go over to B.C. 5-3 century. It lives the golden era with Seljuks Carpets that belong to 13th century After the Seljuks, the carpets go over to our day with first Ottoman Carpets, Classical era Ottoman carpets and Republic era Carpets. If we allow for the fast developments the world tekstile sectors, Turkish Hand wovens with its economics, culturel and historical areas will be inevitable over again. Because of Turkish Hand Wovens with its economics, cultral, historical importance, and accommodation of technics and aesthetic.

It is our biggest wish that this congress would contribute to textile sector of Turkey and the world.

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
Chairman of Congress

INFORMATION ON PARTICIPATION

-Relation to Turkish hand wovens; which are include historical, technics, literary, design-pattern, region, natural/chemical paint, iconographi, etc... bulletins will be evaluated.

-The abstract, together with the filled-in participation form, should be sent until the concerned date by post to by e-mail.

-The abstract of the paper. To be delivered should be prepared in Microsoft Word format (Times New Roman) and should not exceed ten A4 size pages.1,5 space and 12 points,inculude photographs.

-The photograps which are in the notice should be taken part end of the text.

-Entertainment of a guest and accommodation will be provided by the congress committee. Way fees will be paid by participant

-At the congress, Turkish and English will be used.

-Congress fee is 80 dolar, per entrant (100 YTL for those entering from Turkey).Account number will be later.

KONGRE TAKVİMİ

Bildiri Özeti Son Gönderme Tarihi	:20Temmuz 2007
Bildiri Özet Kabul Tarihi	:01 Eylül 2007
Bildiri Ücretlerinin Yatırılma Son Tarih	:17 Ekim 2007
Bildiri Tam Metin Gönderme Tarihi	:17 Ekim 2007
Sempozyum Tarihi	:1-2 Kasım 2007

KONGRE ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN (Selçuk Üniversitesi Rektörü)

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ (Selçuk Üniversitesi)

KONGRE GENEL SEKRETERİ

Uzm. Ahmet AYTAÇ (Selçuk Üniversitesi)

KONGRE BİLİM KURULU

Prof. Dr. Oktay ASLANAPA (Emekli)
Prof. Aydın UĞURLU (Mimar Sinan Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir DENİZ (Ege Üniversitesi)
Prof. İsmail ÖZTÜRK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Günay ATALAYER (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Gorgi VDRAVEV (Makedonya)
Prof. Dr. Kamil Veli NERİMANOĞLU(Azerbaycan)
Doç. Dr. Recep KARADAĞ (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ERDEMİR (Selçuk Üniversitesi)
Yrd. Doç. Aysen SOYSALDI (Gazi Üniversitesi)
Dr. Harald BÖHMER (Almanya)
Fahrettin KAYIPMAZ (Sümer Halı Genel Müdürü)
Öğr. Gör. Mustafa GENÇ (Sakarya Üniversitesi)
Uzm. Ahmet AYTAÇ (Selçuk Üniversitesi)
Araştırmacı Michael BISCHOF (Almanya)
Araştırmacı Yasmintaristovka PİLİÇKOVA (Makedonya)
Araştırmacı Tahir SABAHİ (İran)
Araştırmacı Yasemin NAZIM (Makedonya)

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Öğr. Gör. Orhan HOŞMAN (Selçuk Üniversitesi)
Arş. Gör. Fatih BAŞBUĞ (SelçukÜniversitesi)
F. Şule DOĞANCI (Çevirmen)
Osman ALP (Selçuk Üniversitesi)
Şevket ÖĞÜTÇÜ (Selçuk Üniversitesi)

15. YÜZYIL HAYVAN FİGÜRLÜ TÜRK HALILARINDAN BİR ÖRNEĞİN YÜZEYSEL TASARIM OLARAK GÖRSEL ANLATIM DİLİNİN KAVRAMSAL ÖZELLİKLERİ

Hakan ÇİLOĞLU*

Türk halı sanatı içinde ayrı bir kategoriyi oluşturan 15. yüzyıl hayvan figürlü halılar, görsel anlatım dilinin geometrik üslupta oldukça başarılı bir şekilde yer aldığı ve bu özellikleriyle Türk insanının üstün ifade gücünü, yorumlama ve estetik anlayışını temsil eden en iyi örneklerdendir. Bu yapılarıyla Avrupalı ressamların tablolarında yer almışlardır. Günümüze çok az sayıda örneği kalmış olan halı parçaları, dünyanın önde gelen müzelerinde yer almaktadırlar. Halıların yüzeyinde yer alan geometrik formlardan oluşturulmuş çeşitli hayvan figürleri, görsel anlatım dili formlarının kavramsal özellikleriyle biçim, hareket ve ifade kazanmıştır.

"*Yüzeysel Tasarım*" konusu, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El sanatları Bölümü'nde ders olarak yer almakta ve dersi veren bir öğretim üyesi olarak yüzey tasarımlarında kavramsal özellikler, görsel anlatım dilinin formlar ve renklerinin birbirleri ile olan ilişkileri, teorik ve uygulamalı olarak öğretilmektedir.

Bir duygu yada düşüncenin yüzey tasarımı olarak uygulanabilmesi formlar ve renkler ile mümkündür. Formlar ve renkler, birbirleriyle olan ilişkileriyle bir anlatım dili oluştururlar. Bu dil; görsel anlatım dilidir.

Yaşadığımız dünyada insan, tarihi çağlardan günümüze geçirdiği zaman sürecinde, içinde yaşadığı doğayı tanıyıp, artan bir ilişki içerisine girdikçe, doğadaki formlar ve renklerden faydalanmış, doğa sanatçılara en büyük öğreti ustası olmuştur. Ancak insan diğer canlılardan farklı olarak düşünce üreten, yetinmeyen, değiştiren ve sürekli araştıran bir yapıya sahiptir. Sanatçılar doğanın formlarıyla yetinmeyip, faydalandıkları doğal formlara duygu ve düşüncelerini yükleyerek kendi formlarını oluştururlar. Böylece sanatın formları, insanın yaşadığı doğadan, sanatçının iç dünyasına kayar. Artık insan, gözleriyle gördüğü dünya formlarını değil, duygu ve düşüncelerini yüklediği iç dünya formlarını yüzey tasarımlarına aktarmış olur.

Görsel anlatım dilinin üç ana formu ve üç ana rengi bulunmaktadır. Üç ana form; kare, üçgen ve daire, üç ana renk ise sarı, kırmızı ve mavidir. Bütün formlar ve renkler üç ana form ve üç ana renkten türemiştir. Bu üç ana form içinde en aktif olan form üçgendir. Üçgenler yapılarına göre daha da aktif olarak hız mesajını ve en önemlisi hedef belirlediğinden yön mesajını verirler. Nitekim yönlendirmelerde, ikizkenar üçgen oldukça kullanılmaktadır. Daire, en hareketli form olmasıyla birlikte yumuşaklık hissi de verir. Ancak, üçgen gibi hız ve yön mesajı uyandırmazlar. Günlük yaşantımızda hareketin arzulandığı alanlarda daire formu kullanılır. Buna en basit örnek, taşıt araçlarının hareketini sağlamak için tekerleklerinin daire formundan oluşturulması gösterilebilir. En durağan form ise karedir. Kare; bu üç ana form içinde yatay ve dikey dört kenarının birbirine 90 derecelik açılarla bağlanması nedeniyle, zemine sağlam bir şekilde oturur ve kararlı duran yapısıyla güven hissi uyandırır. Bu nedenle yaşadığımız binalar, Kullandığımız masa, sandalye, dolap gibi eşyalar kare ve türetilmişi olan dikdörtgen formlardan oluşmaktadır.

* Yrd. Doç., Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı – Kilim Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı, İSTANBUL.

Üç ana renk olan sarı, kırmızı ve mavi renklerin içinde sarı ve kırmızı sıcak, mavi ise soğuk bir renktir. Sıcaklık hissi veren sarı ve kırmızı renklerden en aktif olanı sarıdır. Nitekim yaşamı harekete geçiren gün ışığı sarı renktir. Mavi; yumuşaklık ve hareket hissi verir. Günlük yaşamda ferahlık, yumuşaklık duygusu uyandıran gökyüzü ve deniz; mavidir. Diğer yandan akan su, dairesel etki veren yağan yağmur damlaları mavilik hissi verirler. Kırmızı; sıcak bir renk olmasına rağmen, sarı ile karşılaştırıldığında oldukça durağan bir etkisi vardır. Bu nedenle aydınlatmanın az arzu edildiği alanlarda, gece aydınlatmalarında ve insanın uyurken zaman geçirdiği yatak odalarında kırmızı renk aydınlatmalar kullanılmıştır.

Dolayısıyla üç ana rengi, üç ana form için yakıştırmak gerekirse; en aktif form olan üçgene, en aktif renk olan sarıyı, en hareketli ve yumuşak form olan daireye, yumuşak ve hareketli bir renk olan maviyi ve de bu üç form içinde en hareketsiz form olan kareye kırmızı renk yakıştırılabilir.

Yüzey tasarımlarında bir duygu ve düşünceyi yansıtan görsel formlar ve renklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin doğru değerlendirilmesi, tasarımlarda estetik başarıyı oluşturur. Bu nedenle verilmek istenen duygu ve düşünceye göre, biçim ve renk olarak uygun formlar seçilmelidir. Bu formlar tasarıma göre küçük – büyük, uzak – yakın, ağır – hafif, hareketli – durağan, uzun – kısa, aktif – pasif, açık – koyu, yatay – dikey – diyagonal, hızlı – yavaş, simetrik – asimetrik, dengeli – dengesiz, mat – parlak, ince – kalın, boş – dolu, sertlik – yumuşaklık, v.b. gibi kavramlar üstlenirler (Resim 1 – 9).

Bilindiği gibi, Türk el sanatları tarihi içindeki geniş yelpazede halı – kilim türü dokumalarımız, fonksiyonelliklerinin yanında, yüzey tasarımlarındaki, çeşitlilik ve estetik başarılarla Türk kültürünün temelini oluştururlar. Geçmişten günümüze her bir halı – kilim türü dokumada desenler, motifler ve renkler dokuyucuların ifadelerinin birer simgesi olmuştur. Yaşamdan izler, dokuyucuların kendi iç dünyasından önemli mesajlar, renklerde, motiflerde ve desenlerde gizlidir. Köklü bir geçmişe sahip Türk halı sanatı içinde yer alan Hayvan figürlü halıları dokuyanlar, hiçbir görsel sanat eğitimi almamalarına rağmen, geçmişten itibaren gelişerek gelen estetik birikimle, görsel anlatım dilinin kavramsal özelliklerini halıların yüzeylerine yansıtarak, yüzeysel tasarım konusunun estetik endişelerini yüzey kompozisyonlarında oldukça başarılı bir şekilde çözümlemişlerdir.

Hayvan figürlü halıların yüzeyinde geometrik üslupta çeşitli kuş ve ejder motifleri kullanılmıştır. Bu grup halılar içinde görsel anlatım dilinin kavramsal özelliklerini yansıtan en ilgi çekici örneği, Berlin Staatliche Museum' da bulunan, 1.4 envanter numaralı, 90 x 172 cm. boyutlarındaki 15. yüzyıla ait halı parçasıdır (Resim 10). Halının orta zemini karelere bölünmüştür. İçinde ise sarı zeminli sekizgenler oluşturulmuştur. Bu sekizgenlerin içinde zümrüdüanka ve ejderhanın müthiş mücadelesi yer almaktadır ve birbirlerine saldırı anındaki gerilimleri oldukça başarılı bir şekilde ifade edilmiştir (Resim 11).

Ejderhanın üstünde dönerek ejderha ile yüz yüze gelmiş olan zümrüdüanka kuşu figürüne, görsel anlatım dilinin kavramsal özellikleri olarak bakıldığında, gövdenin büyük bir üçgenden oluştuğu görülmektedir (Çizim 1-1) 1Burada büyük üçgen formu; zümrüdüankanın gövdesinin büyük olmasına rağmen, aktif ve ani dönüşler yapabilen hızlı bir hareket kabiliyetine sahip olduğunu temsil etmektedir. Yine, figürün diğer bölümlerine göre gövdenin en büyük form ile temsil edilmiş olması, zümrüdüanka kuşunun vücudunun en güçlü bölümünün bu kısmının olduğu ve vücudunun önemli yaşamsal özelliklerini bu bölümünün içerdiği anlaşılmaktadır.

Gövdeye bağlı üç sıra yatay çizgi üzerine, renk birlikteliğine sahip, karşılıklı, düzenli olarak sık dizilimli küçük üçgenlerin yer aldığı kanatlar, figürün en hareketli bölümlerinin bu kısmı olduğu ve kanat çırpılarını düzenli hareket ettirdiği mesajını vermektedir (Çizim 1-2). Kanatlara bağlı, düzensiz renk ve seyrek dizilimdeki üçgenlerin yer aldığı, birbirine paralel üç sıra dikey çizgiden oluşan kuyruk bölümünün serbest hareket ettiği ve figürün genel davranış hareketlerinde kanatlar kadar pek bir görevinin olmadığı, görsel anlatım dilinin kavramsal özellikleriyle oldukça başarılı bir şekilde ifade edilmiştir (Çizim 1-3).

Gövdeden aşağıya, sağa doğru dönen figürün başında da yine üçgen formların kullanımı, başını oldukça aktif ve ani hareketlerle kullanabildiğini ve diğer yandan figürün gerilimini temsil etmektedir. Başın içinde yer alan dört adet küçük kare figürün gözlerini temsil etmektedir (Çizim 1-4). Bu karelerin figürün tasarımında tamamlayıcı unsur olmasının yanında sayıca dört adet kullanılmasıyla, zümrüdüankanın ejderhaya karşı olan mücadelesinde, o an ki dikkatinin ne derece güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Günlük yaşamda halk arasında da, dikkatin güçlü olması gerektiği durumlarda "Gözünü dürt aç" sözü oldukça sık kullanılan bir deyimdir.

Mücadele sahnesinin diğer figürü olan ejderhayı oluşturan formlara bakıldığında; zümrüdüankadaki aktif, hareketli üçgen formlarının yerine, bu kez ejderhanın kıvrımlı olan yapısı; kararlı, sağlam duran, durağan bir form olan dikdörtgenlerle oluşturulmuştur. Burada dikdörtgen formlar, ejderhanın zümrüdüankaya göre daha yavaş, hantal, ancak devrilmesi, yenilmesi zor, kararlı, güçlü bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir (Çizim 2 – 1). Ejderhanın vücudunu çevreleyen küçük üçgenlerden oluşan uzantılarının ise aktif, hareketli, refleksleri güçlü ve ani saldırı kabiliyetinin oldukça yüksek olduğu, başarılı bir şekilde ifade edilmiştir (Çizim 2 – 2). Ejderhanın üçgen formundan oluşan baş kısmı, başını vücuduna nazaran bağımsız olarak çok rahat hareket ettirebildiğini, iç içe geçmiş karelerden oluşmuş iri gözü ise, dikkatini en üst düzeyde topladığını göstermektedir.

Zümrüdüanka ve ejder figürlerinin mücadelesinin yer aldığı sekizgen form; bu figürlerin rakip olarak birbirleriyle karşılaştığı mücadele alanını belirlemekte ve sekizgen formu da çevreleyen kare form; mücadelenin o alan içerisinde neticeleneceğini, başka bir yer ve zaman diliminde olmayacağını temsil etmektedir.

Sekizgen form içindeki zümrüdüanka ve ejderha figürlerine bakıldığında, birbirlerinin üzerine saldırı yapılmış bir hareket görülmediği için, mücadeleden hangisinin galip çıkacağı ilk bakışta anlaşılamamaktadır. Eğer bir figür diğerinin üzerine saldırmış olsaydı, o zaman saldırıyı gerçekleştirmiş olan figürün bu mücadeleden galip çıkacağını düşünebilirdik. Bu durum, kazanan ve kaybeden tarafın belli olduğu bir saldırının halının yüzeyine geometrik yorumlamalarla aktarıldığı bir yüzey tasarımı olacaktı. Bu halının tasarımında ise, orta zemin birbirini takip eden karelere bölünmüş olmasına rağmen, karşı karşıya gelindiği an aktarıldığı için, kompozisyonun durağanlığını bozmakta ve mücadeleyi izleyicinin kendi içinde yaşatmaktadır. Yine de, sekizgen formun etrafında yer alan ve ejderhanın uzantılarıyla aynı olan küçük üçgenler, bu mücadelenin ejderha lehine neticeleneceğini gizli bir mesajla vermektedir.

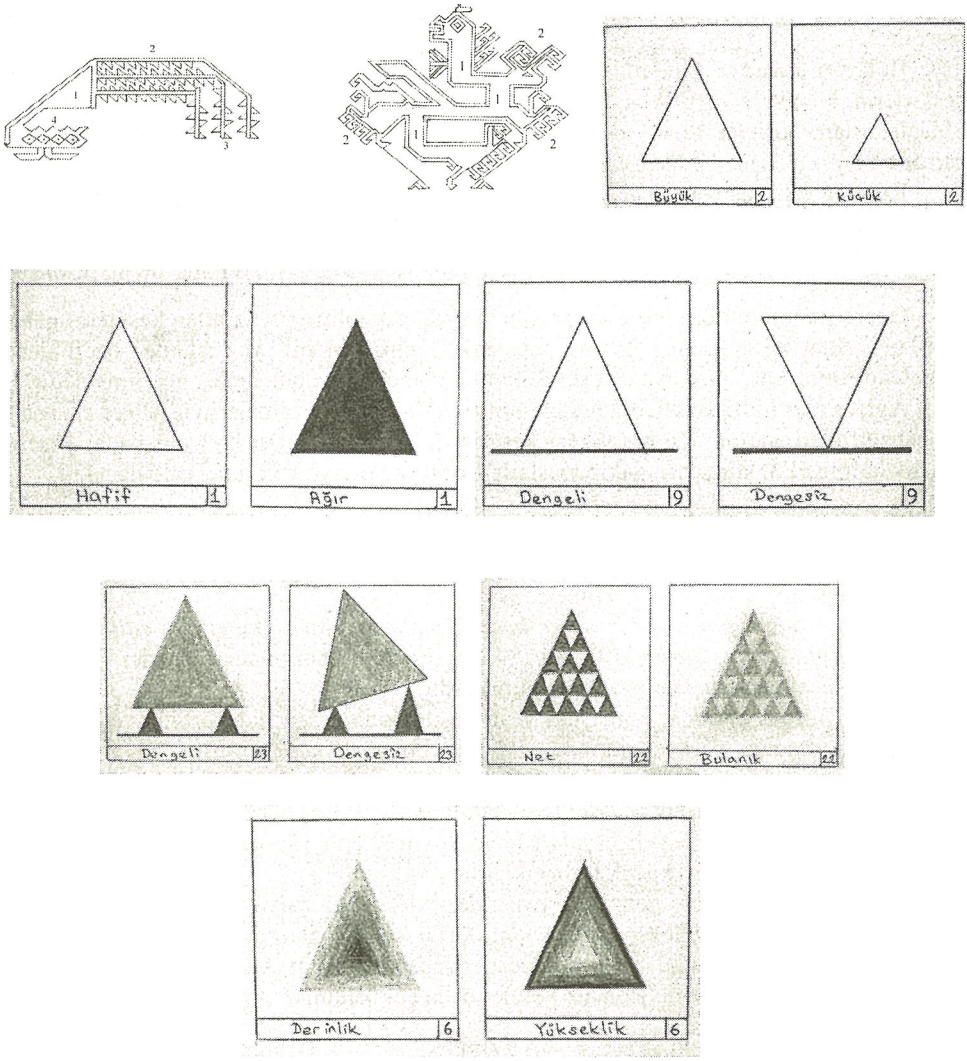
Geçmişten günümüze kalan halı – kilim türü dokumalarımız, yüzey tasarımlarındaki estetik başarılarla, tarihsel süreç boyunca Türk insanının üstün yorumlama gücünün birer kanıtı olmuşlardır. Tarihsel değerlerinin yanında günümüzün bile çağdaş estetik anlayışına uyan bu özellikleriyle, müze ve özel koleksiyonlarda yer almaktadırlar. Halıları dokuyanlar artık hayatta olmasalar bile, isimsiz birer sanatçı olarak üretimleriyle dünyada Türk kültürü adına dünyada bir iz bırakmışlardır. Bu eserler gelecek nesillere görsel ve kültürel öğreti kaynağı olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

1) ASLANAPA, Oktay, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, Eren Yayıncılık, 1987.
2) ÇİLOĞLU, Hakan, "Görsel Anlatım Dili", *Ev Tekstili*, Ev Tekstilcileri Derneği Yayınları, Y.,6, S., 23, İstanbul, Aralık 1999.
3) ÇİLOĞLU, Hakan, Halı Sanatımızın "Yüzey Tasarımı Olarak Değerlendirilmesi", *Öneri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, S., 13, Y., 6, C., 3, İstanbul, Ocak, 2000.
4) ÇİLOĞLU, Hakan, Halı Sanatımızın "Yüzey Tasarımlarında Formlar ve Kavramlar İlişkisi", *Öneri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, S., 13, Y., 6, C., 3, İstanbul, Ocak, 2000.
5) ERTUĞ, Ahmet, *Turkish Carpets From The 13Th – 18Th Centuries*, İstanbul, 1996.
6) TUNALI, İsmail, *Estetik*, Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1989.
7) YETKİN, Şerare, *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.

RESİMLER

(Resim 1) Büyük – Küçük, Hakan Çiloğlu, 1984.
(Resim 2) Hafif – Ağır, Hakan Çiloğlu, 1984.
(Resim 3) Dengeli – Dengesiz, Hakan Çiloğlu, 1984.
(Resim 4) Dengeli – Dengesiz, Hakan Çiloğlu, 1984.
(Resim 5) Net – Bulanık, Hakan Çiloğlu, 1984.
(Resim 6) Derinlik – Yükseklik, Hakan Çiloğlu, 1984.
(Resim 7) Büyük – Küçük, Uzak – Yakın, Koyu – Açık ve yön ilişkisi. Tasarım; Hakan Çiloğlu, 1995.
(Resim 8) Büyük – Küçük, Uzak – Yakın, Koyu – Açık, Kalın – İnce, Varlık - Yokluk ve yön ilişkisi. Tasarım; Hakan Çiloğlu, 2001.
(Resim 9) Büyük – Küçük, Uzak – Yakın, Koyu – Açık, Kalın – İnce, Varlık – Yokluk, Netlik – Bulanıklık ve yön ilişkisi. Tasarım; Hakan Çiloğlu, 2001.
(Resim 10) 15. yüzyıl hayvan figürlü halı parçası. 90 x 172 cm. Berlin Staatliche Museum, env. no: 1.4 Fotoğraf: Ertuğ, Ahmet, Turkish Carpets From The 13Th – 18Th Centuries, İstanbul, 1996, s., 19.
(Resim 11) Detay; Zümrüdüanka ve ejderhanın mücadelesi. Fotoğraf: Ertuğ, Ahmet, Turkish Carpets From The 13Th – 18Th Centuries, İstanbul, 1996, s., 18.

Öğr. Gör.Z.ÇAVDAR KALELİ

İran Halılarında Kullanılan Desen ve Kompozisyon Özellikleri

Fotoğraf 26. Bademli

Fotoğraf 27. Polonez

Fotoğraf 28.Kafkas

Fotoğraf 29. Bindallı

Fotoğraf 30. Eski Lalezar

Fotoğraf 31. Zümrüd-ü Anka Kuşu

Öğr. Gör. S. Senem UĞURLU

Ayvacık Halılarında Motif-Kompozisyon Sistematiği ve Sanatsal İlişkiler

Fotoğraf 1, Ayvacık Halıları

Fotoğraf 2, Ayvacık Halıları

Fotoğraf 3, Ayvacık Halıları

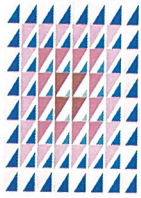
Fotoğraf 4. Eski Ayvacık Halısı

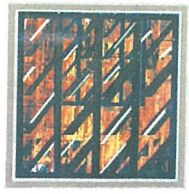
Fotoğraf 5, Yeni Ayvacık Halısı

Yrd.Doç.Hakan ÇİLOĞLU

15. Yüzyıl Hayvan Figürlü Türk Halılarından Bir Örneğin Yüzeysel Tasarım Olarak Görsel Anlatım Dilinin Kavramsal Özellikleri

Resim 7

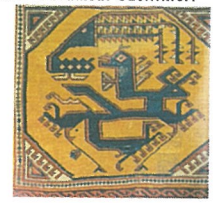
Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Dilek KILIÇ

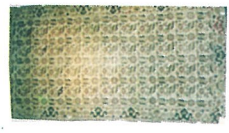
Konya Yöresi El Örgüsü Keseler ve Nakışlarının El Dokumaları ile İlişkisi

Fotoğraf No: 1

Fotoğraf No: 2

Fotoğraf No: 3

Fotoğraf No: 4

Fotoğraf No: 5

Fotoğraf No: 6 (M.Erbek'ten)

Fotoğraf No: 7

Fotoğraf No: 8

Fotoğraf No: 9

Fotoğraf No: 10

Fotoğraf No: 11

Fotoğraf No: 12

Fotoğraf No: 13 (A.Aytaç arşivi)

Fotoğraf No: 14 (A.Aytaç arşivi)

Fotoğraf No: 15

Fotoğraf No:16